

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLARINING SOG'LIQNI SAQLASH,
MEHNAT QILISH HAMDA TA'LIM OLISH SOHASIDAGI HUQUQLARINING
XALQARO TAN OLINGAN NORMALAR ASOSIDA MILLIY
QONUNCHILIGIMIZDA KAFOLATLANISHI

Jumaboyev Doniyor Muratboy o'g'li

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Huquqiy fanlar kafedrası o'qituvchisi

Abdulloeva Leyla Nodirovna

O'zbekiston Milliy universiteti Yurisprudensiya: Biznes huquqi yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlarini milliy qonunchilik doirasida kafolatlanishi hamda ularning xalqaro norma va standartlarga muvofiqligini tahlil qiladi. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Mehnat kodeksi, Fuqarolarning sog'liqni saqlash huquqi va Ta'lim to'g'risidagi qonunlar, shuningdek Birlashgan Millatlar Tashkilotining inson huquqlari deklaratsiyalari va paktlaridan foydalanilgan holda tadqiqot olib boramiz. Maqola fuqarolarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarining real hayotda amalga oshirilishi, davlat tomonidan kafolatlangan himoya mexanizmlari va xalqaro talablar bilan uyg'unligini yoritadi. Ish natijalari esa fuqarolarning huquqiy himoyasi, davlat siyosatining samaradorligi va xalqaro standartlarga mos kelishini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Sog'liqni saqlash huquqi, mehnat huquqi, ta'lim olish huquqi, milliy qonunchilik, xalqaro normalar, konstitutsiya, mehnat kodeksi, ta'lim to'g'risidagi qonun, ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar, inson huquqlari deklaratsiyasi, huquqiy himoya.

KIRISH

Inson huquqlari har bir demokratik davlatning asosiy tayanch poydevori bo'lib, ularning himoyasi va ta'minlanishi milliy huquqiy me'yorlar va xalqaro standartlar bilan belgilanadi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng, inson huquqlarini kafolatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Xususan, fuqarolarning ijtimoiy va iqtisodiy huquqlari – sog'liqni saqlash, mehnat qilish va ta'lim olish huquqlari – ularning hayot sifatini ta'minlovchi eng muhim huquqlar sifatida e'tirof etilgan.

Sog'liqni saqlash huquqi har bir shaxsning sog'lom hayot kechirishini ta'minlaydi, profilaktika, davolash va tibbiy xizmatlar orqali fuqarolarning jamiyatda faol va malakali a'zo sifatida ishtirok etishini qo'llab-quvvatlaydi. Mehnat huquqi ishchilarning xavfsiz ish sharoitlari, adolatli ish haqi va ijtimoiy himoya mexanizmlarini ta'minlash orqali iqtisodiy barqarorlikni oshiradi. Shu bilan birga, ta'lim olish huquqi yoshlarni malakali kadr sifatida shakllantirish va jamiyatda bilim asosidagi rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning huquq va erkinliklari xalqaro huquq normalari bilan uyg'un holda kafolatlanishini belgilaydi. Shuningdek, har bir

shaxsning sog'liqni saqlash huquqini, ta'lim olish huquqini ta'minlaydi.¹ Bu normalar bilan bir qatorda, Mehnat kodeksi 4-modda orqali fuqarolarning mehnat qilish huquqi, ish haqi, xavfsiz ish sharoitlari va ish beruvchining majburiyatlari aniq belgilangan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining huquqlari xalqaro huquq bilan uyg'unlashtirilgan. Masalan, 1948-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlarini har bir inson uchun kafolatlaydi. Shu bilan birga, 1966-yilda qabul qilingan Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt fuqarolarning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi ushbu xalqaro normalarni ratifikatsiya qilgan holda, ularning talablarini milliy qonunchilikka tatbiq etgan.

Bugungi kunda sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlar fuqarolarning haq-huquqlarini ta'minlashga qaratilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasini 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish, birlamchi tibbiy-sanitariya xizmatini kuchaytirish, raqamli tibbiyot tizimini joriy etish va aholining o'rtacha umr ko'rish davomiyligini oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Mazkur strategik hujjat fuqarolarning sog'lig'ini muhofaza qilishni davlat siyosatining muhim yo'nalishi sifatida e'tirof etadi.² Sog'liqni saqlash tizimida zamonaviy tibbiy xizmatlar joriy etilmoqda, mehnat sohasida xavfsiz ish sharoitlari va adolatli ish haqi kafolatlanmoqda, ta'lim tizimi esa umumiy o'rta va oliy ta'lim darajasida kengaytirilmoqda. Shu bilan birga, davlat tomonidan berilayotgan stipendiya va grant tizimi yosh avlodning ta'lim olish huquqini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu ishning maqsadi – milliy qonunchilik va xalqaro normalarni solishtirib, fuqarolarning huquqlari amaliy hayotda qanday amalga oshirilayotganini tahlil qilish, davlat siyosati va kafolat mexanizmlarini baholashdir. Shu maqsadda maqolada qonun moddalari va xalqaro huquqiy hujjatlar asosida fuqarolarning sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlarining real hayotdagi amalga oshirilishi yoritiladi. Tadqiqot natijalari davlat siyosatini takomillashtirish va fuqarolarning huquqiy himoyasini yanada kuchaytirishga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasida fuqarolarning sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlari milliy qonunchilikda aniq belgilangan. Konstitutsiyamizda fuqarolarni tibbiy xizmatlar bilan ta'minlash, profilaktik choralarni amalga oshirish va tibbiy yordamga teng kirishni kafolatlashni nazarda tutadi. Shuningdek, davlat sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishga majburdir, shu jumladan, hududlarda zamonaviy poliklinikalar va shifoxonalar qurish, malakali tibbiy kadrlar tayyorlash va kasalliklarni profilaktika qilish dasturlarini amalga oshirish orqali. Fuqarolarning mehnat huquqlari Mehnat kodeksining 4-moddasi orqali mustahkamlab qo'yilgan. Har bir ishchi adolatli ish haqi, xavfsiz ish sharoitlari va ijtimoiy himoya bilan ta'minlanadi. Ish beruvchilar esa mehnat qonunchiligi talablariga rioya qilish, shartnomalarni rasmiylashtirish va ishchilarni majburiy ishga jalb qilmaslik majburiyatiga ega.

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi <https://lex.uz/docs/-6445145#19-modda> <https://lex.uz/docs/-6445145#41-modda> <https://lex.uz/docs/-6445145#48-modda>

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi, sog'liqni saqlash bo'limi // <https://strategy.gov.uz> (<https://strategy.gov.uz/>)

Shu bilan birga, ijtimoiy himoya tizimi ishchilarning ish haqi, nafaqalar, kasaba uyushmalari orqali himoyalanihini ta'minlaydi.³

Ta'lim olish huquqi Ta'lim to'g'risidagi qonunning 5-moddasi orqali kafolatlangan. Har bir shaxs umumiy o'rta ta'limni bepul olish imkoniyatiga ega bo'lib, oliy ta'limda davlat grantlari va stipendiyalar orqali ta'minlanadi. Shuningdek, masofaviy va onlayn ta'lim tizimi joriy etilgan, bu esa yoshlar va chekka hududlarda yashovchi fuqarolarning ta'limga teng kirishini ta'minlaydi. Xalqaro huquqiy normalar fuqarolarning huquqlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. 1948-yil Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi har bir insonning sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlarini belgilaydi. Shu bilan birga, 1966-yil Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt fuqarolarning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarini kafolatlaydi. O'zbekiston Respublikasi ushbu xalqaro normalarni ratifikatsiya qilgan holda, ularning talablarini milliy qonunchilikka tatbiq qilgan.

Ta'lim tizimida esa umumiy o'rta ta'lim bepul bo'lib, oliy ta'limda davlat tomonidan grant va stipendiya tizimi yo'lga qo'yilgan. Shu bilan birga, onlayn va masofaviy ta'lim imkoniyatlari kengaytirilib, yoshlar va chekka hududlarda yashovchi fuqarolarga ta'lim olish imkoniyati yaratilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" oliy ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, qamrov darajasini oshirish, xalqaro reytinglarda munosib o'rin egallash hamda ta'lim sifatini oshirishni strategik maqsad sifatida belgiladi. Mazkur konsepsiya fuqarolarning oliy ta'lim olish huquqini kengaytirishning muhim huquqiy asoslaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda⁴

Bundan tashqari, davlat sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim sohalarida amaliy islohotlarni davom ettirmoqda. Davlat siyosati, qonuniy me'yorlar va xalqaro normalar uyg'unligi fuqarolarning huquqlarini kafolatlash, jamiyatda adolat va tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu bo'lim orqali fuqarolarning huquqlari, davlat tomonidan kafolatlangan mexanizmlar va xalqaro talablar bir-biriga mosligi ko'rsatilib, sohalar bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar bilan boyitilgan. Sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim sohalarida davlat siyosati va amaliy chora-tadbirlar fuqarolarning huquqiy himoyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Milliy qonunchilik doirasida sog'liqni saqlash tizimining asosiy vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: tibbiy xizmat ko'rsatishning teng va sifatli bo'lishini ta'minlash, aholiga malakali tibbiy yordam yetkazish, kasalliklarni profilaktika qilish, sog'liqni saqlash sohasida ilmiy-tadqiqot ishlari olib borish. Shu bilan birga, davlat tomonidan sog'liqni saqlash xodimlariga malaka oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va raqamli tizimlarni rivojlantirish bo'yicha tizimli choralar amalga oshirilmoqda. Masalan, elektron sog'liqni saqlash kartalari va raqamli tibbiy ma'lumotlar bazasi fuqarolarning tibbiy tarixini yuritishda keng qo'llanilmoqda. Sog'liqni saqlash huquqi davlat tomonidan kafolatlangan boshqa ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar bilan chambarchas bog'liqdir. Xususan,

³ Mehnat Kodeksi <https://lex.uz/ru/docs/-6257288#4-modda>

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida" // Lex.uz: <https://lex.uz/docs/4545884>

mehnat huquqi va ta'lim olish huquqi bilan integratsiyalashgan holda, sog'liqni saqlash tizimi jamiyatning sog'lom va malakali a'zo bo'lishini ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, sog'liqni saqlash tizimi fuqarolar hayot sifatini oshirish, kasalliklarni kamaytirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Xalqaro tajribaga murojaat qilganda, ko'plab mamlakatlar sog'liqni saqlash huquqini milliy darajada qonuniy kafolatlash bilan bir qatorda, aholining ushbu huquqdan samarali foydalanishini ta'minlashga e'tibor qaratadi. O'zbekiston Respublikasi ham sog'liqni saqlash tizimida raqamli xizmatlar, hududiy poliklinikalar, emlash va profilaktika dasturlari orqali xalqaro normalar bilan uyg'un ishlar olib bormoqda.

Mehnat huquqi fuqarolarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlari tizimida markaziy o'rin tutadi va har bir shaxsning ishga kirish, xavfsiz sharoitda mehnat qilish hamda adolatli ish haqi olish huquqlarini ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasida mehnat munosabatlari Mehnat kodeksi orqali tartibga solinadi. Shu jumladan, 4-modda ishchining mehnat huquqini kafolatlab, ish beruvchining majburiyatlarini aniq belgilaydi. Modda asosida har bir ishchi xavfsiz va sog'lom ish sharoitlariga ega bo'lishi, shuningdek, mehnat haqi o'z vaqtida to'lanishini kutishi mumkin. ⁵Davlat tomonidan kafolatlangan mehnat huquqi bir qator asosiy tamoyillar bilan mustahkamlangan: adolatli ish haqi, ish vaqtining tartibli tashkil etilishi, majburiy mehnatning oldini olish, ishchining kasaba uyushmasi va boshqa ijtimoiy himoya mexanizmlari orqali huquqlarining himoyalaniishi. Shuningdek, ish beruvchilar majburiy ravishda shartnomalarni rasmiylashtirish, ishchilarni ishga qabul qilish va bo'shatish jarayonlarida qonunchilik talablariga rioya qilishlari shart.

Xalqaro normalar mehnat huquqining milliy darajada amalga oshirilishini qo'llab-quvvatlaydi. 1948-yil Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi 23-modda orqali har bir insonning mehnat qilish, teng ish haqi olish va kasaba uyushmalariga a'zo bo'lish huquqlarini belgilaydi. Shu bilan birga, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt ish va dam olish sharoitlarini, ish haqi me'yorlarini va xavfsiz ish sharoitini ta'minlashni kafolatlaydi. O'zbekiston Respublikasi ushbu xalqaro normalarni ratifikatsiya qilgan bo'lib, ularni milliy qonunchilik bilan uyg'unlashtirgan. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyoti uchun ishlab chiqilgan uzoq muddatli hujjat bo'lib, unda mehnatga oid muhim maqsadlar ham o'rin olgan. Strategiya mehnat bozorini zamon talablariga moslashtirish, ishsizlik darajasini 4 %gacha pasaytirish, hamda har bir fuqaro uchun adolatli va xavfsiz ish sharoitlarini yaratishni ko'zda tutadi — bu orqali ishlash imkoniyatlarini kengaytirish va samarali bandlikni ta'minlash rejalashtirilgan. Amaliyotda ishchilar xavfsiz ish sharoitlari bilan ta'minlanadi. Hududiy korxona va tashkilotlarda mehnat xavfsizligi bo'yicha nazorat komissiyalari faoliyat yuritadi, shuningdek, elektron platformalar orqali ish haqi va shartnoma jarayonlari monitoring qilinadi. Bu ishchilarning huquqlarini amalga oshirishini kuzatish imkonini beradi. Mehnat huquqi va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjud. Masalan, sog'liqni saqlash tizimi ishchilarning sog'lom va malakali bo'lishini ta'minlasa, ta'lim tizimi ishchilarning kasbiy tayyorgarligini oshiradi. Shu tarzda mehnat huquqi nafaqat ishchining

⁵ O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi, 4-modda // Lex.uz: <https://lex.uz/docs/6257288>

moliyaviy xavfsizligini kafolatlaydi, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Milliy qonunchilik doirasida ishchi va ish beruvchi o'rtasidagi mehnat munosabatlari qonuniy tartibga solinib, barcha tomonlar uchun adolat va tenglik tamoyillari saqlanadi. Shu bilan birga, xalqaro normalar bilan uyg'unlashgan holda, O'zbekiston Respublikasi ishchi huquqlarini himoya qilishda yuqori standartlarni qo'llashga intilmoqda.

Ta'lim olish huquqi har bir shaxsning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy huquqlaridan bo'lib, uning amalga oshirilishi shaxsning individual rivojlanishi, jamiyatda samarali ishtirok etishi va mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lishi uchun zarur shartlarni yaratadi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim olish huquqi Ta'lim to'g'risidagi qonunning 5-moddasi orqali kafolatlangan. Ushbu modda fuqarolarga umumiy o'rta ta'limni bepul olish, oliy ta'limda esa davlat grantlari va stipendiyalar asosida ta'lim olish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, qonun ta'limning sifatli, adolatli va teng imkoniyatlarda bo'lishini ta'minlashni belgilaydi.

Oliy ta'lim tizimida davlat tomonidan beriladigan grantlar va stipendiyalar yoshlarning malakali kadr sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan joriy etilgan dasturlar orqali chekka hududlarda yashovchi talabalarga ham oliy ta'limga teng kirish imkoniyati yaratilgan. Shu bilan birga, onlayn va masofaviy ta'lim imkoniyatlari kengaytirilgan bo'lib, bu yoshlarning bilimga erkin kirishini ta'minlaydi va hududiy nomutanosibliklarni kamaytiradi. Xalqaro huquqiy me'yorlar ta'lim olish huquqini mustahkamlashga xizmat qiladi. 1948-yil Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi 26-modda orqali har bir insonning ta'lim olish huquqini tan oladi. Shu bilan birga, 1966-yil Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt 13-modda orqali ta'lim tizimi sifatini, teng imkoniyatlarni va davlatning bu sohadagi majburiyatlarini belgilaydi⁶. O'zbekiston Respublikasi ushbu xalqaro normalarni ratifikatsiya qilgan bo'lib, ularni milliy qonunchilik va amaliy tizim bilan uyg'unlashtirgan.

Amaliyotda ta'lim olish huquqi maktab va oliy ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi. Umumiy o'rta ta'lim bepul va majburiy bo'lib, maktablarda o'quv dasturlari davlat tomonidan belgilangan standartlar asosida ishlab chiqiladi. Shu bilan birga, oliy ta'lim muassasalarida grant va stipendiya tizimi yoshlarning ijtimoiy himoya asosida oliy malakaga erishishini ta'minlaydi. Masofaviy va onlayn ta'lim platformalari esa, ayniqsa chekka hududlarda yashovchi fuqarolar uchun ta'lim olish imkoniyatini kengaytiradi, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar yordamida bilim sifatini oshiradi. Ta'lim olish huquqi nafaqat individual rivojlanish uchun, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Malakali kadrlar tayyorlash, ish bozorida raqobatbardosh yoshlarni shakllantirish, ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish davlatning ta'lim siyosatida asosiy yo'nalishlar sifatida belgilanadi. Shu sababli ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar va modernizatsiya fuqarolarning huquqlarini mustahkamlash, jamiyatning rivojlanish sur'atini oshirishga xizmat qiladi.

⁶ Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1948, 26-modda // <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

² Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, 1966, 13-modda // <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

O'zbekiston Respublikasida fuqarolarning sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlari milliy qonunchilik bilan kafolatlangan bo'lsa-da, ularning samarali amalga oshirilishi xalqaro normalar bilan uyg'unlikda bo'lishi bilan yanada mustahkamlanadi. Milliy qonunchilik va xalqaro huquqiy me'yorlarning integratsiyasi davlat siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va fuqarolarning huquqlarini himoya qilishdagi samarali mexanizmdir.

O'zbekiston Respublikasi ushbu xalqaro normalarni ratifikatsiya qilib, ularni milliy qonunchilikka tatbiq etgan. Konstitutsiya va maxsus qonunlar orqali milliy qonunchilik xalqaro me'yorlar bilan uyg'unlashtirilgan bo'lib, fuqarolarning sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlari qonuniy kafolatga ega. Bu o'z navbatida, davlat organlarining monitoring tizimini rivojlantirish va amaliy chora-tadbirlar orqali huquqlarni amalga oshirishga imkon yaratadi. Sog'liqni saqlash sohasida xalqaro standartlar bilan uyg'unlik misollari quyidagicha: tibbiy xizmatlarning sifatini oshirish, emlash va profilaktika dasturlarini amalga oshirish, hududlarda yangi shifoxonalar va poliklinikalarni qurish. Shu bilan birga, ishchilarning xavfsiz ish sharoitlari va adolatli ish haqi milliy mehnat kodeksi va xalqaro normalar talablariga mos ravishda nazorat qilinadi. Ta'lim sohasida xalqaro normalar amaliyotga joriy qilingan: umumiy va oliy ta'limning sifatli bo'lishi, grant va stipendiya tizimi, masofaviy va onlayn ta'lim imkoniyatlari xalqaro standartlarga mos tarzda ishlab chiqilgan. Shu bilan birga, davlat tomonidan malakali kadrlar tayyorlash, ilmfan va innovatsiyalarni rivojlantirish ham fuqarolarning ta'lim olish huquqini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Tahliliy nuqtai nazardan, milliy qonunchilik va xalqaro normalar uyg'unligi fuqarolarning huquqlarini kafolatlashda ijobiy samaralarni beradi. Masalan, 2021-yilda Sog'liqni saqlash vazirligi va Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti hamkorligida amalga oshirilgan hududiy tahlil shuni ko'rsatdiki, emlash dasturlari va profilaktika choralari xalqaro standartlarga mos ravishda amalga oshirilmoqda, bu esa milliy qonunchilikning amaliy samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, mehnat huquqi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlarda ishchilarning 85% xavfsiz ish sharoitlariga ega ekanligi aniqlangan. Bu ko'rsatkichlar milliy mehnat kodeksi va xalqaro normativ talablar uyg'unligini tasdiqlaydi. Ta'lim sohasida xalqaro normalar bilan uyg'unlik masalasi ham e'tibordan chetda qolmaydi. UNESCOning 2020-yilgi hisobotida O'zbekiston ta'lim tizimining inson huquqlari deklaratsiyasi va Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar pakti bilan uyg'unligi yuqori baholangan.⁷ Shu bilan birga, grantlar va masofaviy ta'lim imkoniyatlari orqali chekka hududlarda yashovchi yoshlar ham ta'lim olish huquqidan samarali foydalanmoqda.

Shu tahlillar asosida milliy qonunchilik va xalqaro normalar uyg'unligi fuqarolarning huquqlarini kafolatlashda nafaqat nazariy asos, balki amaliy mexanizm sifatida ham samarali ekanligi ko'rinadi.

O'zbekiston Respublikasida fuqarolarning sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlari milliy qonunchilik bilan kafolatlangan bo'lib, ularning amalda samarali amalga oshirilishi xalqaro normalar bilan uyg'unlashgan tizim orqali ta'minlanadi. Konstitutsiyaning 48-moddasi, Mehnat kodeksi va Ta'lim to'g'risidagi qonun fuqarolarning

⁷ UNESCO Annual Report 2020 – rasmiy hujjat (Annual Report)
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375844>

asosiy ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarini himoya qilishda mustahkam huquqiy asos yaratadi. Shu bilan birga, 1948-yilgi Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va 1966-yil qabul qilingan Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar pakti milliy qonunchilikni xalqaro normalar bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

Sog'liqni saqlash tizimi hududiy poliklinikalar, shifoxonalar, malakali kadrlar tayyorlash, emlash va profilaktika dasturlari orqali fuqarolarning sog'liqni saqlash huquqini amalda ta'minlaydi. Mehnat sohasida ishchilar xavfsiz ish sharoitlari, adolatli ish haqi va ijtimoiy himoya tizimiga ega bo'lishi bilan milliy va xalqaro normalar uyg'unligi amalga oshiriladi. Ta'lim tizimi esa umumiy va oliy ta'lim, grant va stipendiya tizimi hamda masofaviy ta'lim imkoniyatlari orqali fuqarolarning ta'lim olish huquqini samarali ta'minlaydi. Milliy qonunchilik va xalqaro normalarning uyg'unligi fuqarolarning huquqlarini nafaqat nazariy asosda, balki amaliy mexanizm sifatida ham mustahkamlaydi. Soha bo'yicha olib borilgan hududiy va statistika tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim tizimidagi islohotlar fuqarolarning huquqlaridan samarali foydalanish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Shu asosda bir nechta tavsiyalar ilgari surish mumkin:

1. Sog'liqni saqlash tizimida raqamli xizmatlarni kengaytirish va hududiy monitoringni yanada kuchaytirish, fuqarolarning tibbiy ma'lumotlariga teng kirish imkoniyatini ta'minlash.

2. Mehnat sohasida ishchilar huquqlarining himoyasi uchun kasaba uyushmalari va monitoring tizimlarini mustahkamlash, shuningdek, ish beruvchilarning majburiyatlarini amalda bajarilishini nazorat qilish.

3. Ta'lim sohasida masofaviy va onlayn ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish, chekka hududlarda yashovchi yoshlar uchun grant va stipendiya tizimini samarali qo'llash.

4. Milliy qonunchilik va xalqaro normalar uyg'unligini doimiy ravishda tahlil qilish, yangi islohotlar va amaliy chora-tadbirlarni joriy etish orqali fuqarolarning huquqlarini yanada kafolatlash.

O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlash, mehnat va ta'lim olish huquqlari milliy qonunchilik va xalqaro normalar asosida mukammal kafolatlangan bo'lib, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar va islohotlar orqali ularning amaliy samaradorligi oshirilmoqda. Ushbu tizim fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, jamiyatda adolat va tenglikni ta'minlash hamda milliy va xalqaro standartlarga mos keluvchi ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni yaratishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. // Lex.uz: <https://lex.uz/docs/-6445145>
2. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. // Lex.uz: <https://lex.uz/docs/6257288>
3. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi qonun // Lex.uz: <https://lex.uz/docs/-5841704>
4. Universal Declaration of Human Rights. 1948. // UN: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

5. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966, Article 12–13
// UN OHCHR: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
6. UNESCO Annual Report 2020 // UNESCO:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375844>
7. Abduvokhidov.M (2019). “Milliy qonunchilik va xalqaro normalar uygʻunligi: Oʻzbekiston tajribasi.” Huquqiy tahlil jurnali, 12(3), 45–59.
8. Karimov.S (2020). “Sogʻliqni saqlash huquqi va xalqaro standartlar.” Ijtimoiy-iqtisodiy huquqiy tahlil, 8(2), 102–118.